

Carlos Victor PENNA

PENNA, Carlos Victor:

Library planning techniques. Principles of the planning of library services. = B. Unesco. Bibl. 21. vol. 1967. 2. no. 60-92. p. Bibliogr. 89-92.p.

A tanulmány elméleti koncepciót és gyakorlati mintát nyújtó összefoglalás a könyvtárügy országos tervezésére a latin-amerikai országok számára. Nagy segítséget jelenthet valamennyi olyan ország művelődés- és tudománypolitikai, könyvtári szakemberei számára, ahol most kerül napirendre a könyvtárügy országos megszervezése.

A magyar könyvtárosok számára két okból is érdekes az elolvasása. Elsősorban tanulmányozhatjuk azt a nehéz utat, melyet a magyar könyvtárügynek is be kellett járnia a felszabadulás után, míg kialakította egységes szervezetét, kiépítette az egymáshoz kapcsolódó szolgáltatások rendszerét. A másik tanulság, hogy manapság a fejlődő országok nagy természetességgel választják a központosított hálózati rendszert, könyvtárügyük fejlesztési irányzatának megválasztása során, ami közvetett elismerést jelent a hálózati rendszer kialakításában uttörő munkát végző szocialista könyvtárügy számára.

A tanulmány hosszú bevezetőjének első része a könyvtári szolgáltatások és a gazdasági, társadalmi fejlődés közötti összefüggéseket tárgyalja a különböző könyvtár típusok szerinti tagolásban. A bevezető fejtegetések második része a tervezéskor figyelembe veendő szempontokat taglalja. Egészében színvonalas eszmefuttatás - amely elsősorban Latin-Amerika könyvtári problémáira van tekintettel - a különböző könyvtár típusoknak a társadalom életében betöltött, illetve kívánatos szerepéről. A tömör meghatározásokat mindig a könyvtárügy egészének funkciójából bontja ki. Ujdonságokat nem tartalmaz, de jó elméleti alapot teremt az utána következő fejtegetések számára és definíciói is hasznosak lehetnek.

Általánosabb érdeklődésre azonban inkább a tanulmány második része tartalmazhat számot. Ott fejt ki a szerző a könyvtári tervezés főbb alapelveit, technikai folyamatait, a tervezés fázisait, könyvtár típusok szerint is bontva anyagát.

Könyvtári szolgáltatások tervezésének elvei

A könyvtári szolgáltatások tervezése része az oktatás tervezésének. Nem öncél, hanem bizonyos célok teljesítésének eszköze, amely a közösség és az egyén fejlődését szolgálja.

A tervezés állandóan alakuló folyamat, amely nem fejeződik be a fejlesztési terv elkészültével, hanem hatályba lépése után is állandóan értékelni és módosítani kell.

A könyvtári szolgáltatások, amelyek -a szerző szerint- az oktatásügy tervezésének részét képezik, még nem nyerték el az oktatásügy tervezőinek jogosan kiérdemelt figyelmét. Még ki kell alakítani a könyvtárügy tervezésének elveit és tevékenységi formáit az oktatás tervezésénél szerzett tapasztalatok alapján.

A könyvtárügy országos tervezésébe képzett, vezető könyvtárosokat kell bevonni, akik közgazdászokkal, szociológusokkal, oktatási szakemberekkel együtt az országos fejlesztési tervek ismeretében, készítsék el az átfogó tervet. A szerző megjegyzi, hogy a latin-amerikai könyvtárosoknak jelenleg nincs megfelelő képzettségük ahhoz, hogy ezt a felelősségteljes munkát el tudják végezni, ezért az UNESCO tanfolyamot fog rendezni az egyetemi végzettségű és kellő tapasztalattal rendelkező könyvtárosok számára. Ez a tanfolyam kvalifikálni fogja őket, hogy saját országukban a tervezési feladatokat megoldják és egyben az UNESCO tervezési feladatait a többi tagállamokban is segítsék.

A szerző valószínűnek tartja, hogy az oktatásügy irányítói megkísérik a könyvtári szolgáltatások tervezésének beolvasztását az általános oktatási tervekbe. Ha ez megtörténik, akkor a könyvtárosok kizárólag arra szorítkozhatnak, hogy a mások által elkészített terveket végrehajtsák. A könyvtárosoknak éppen ezért olyan képzettséget kell szerezniök, hogy a kormányzati szervek rájuk bízzák a könyvtárügy megtervezését. Ujabban a kormányzati szervek Közép- és Dél-Amerika országainak többségében nagy érdeklődést mutatnak a könyvtárügy és szolgáltatásai iránt. Konferenciákat szerveznek, anyagi és pénzügyi alapot bocsátanak rendelkezésre a könyvtári szolgáltatások megszilárdításához és kiterjesztéséhez.

A jó tervezés előfeltétele, hogy a kormányzati szervek a legjobb szakemberek bevonásával testületet hozzanak létre, a könyvtári szolgáltatások országos méretű megszervezésére. Ezt a testületet kellő számú műszaki és adminisztratív személyzettel lássák el, és a szükséges pénzüsszegeket bocsássák rendelkezésére.

A tervezés fázisai

A tervezés mindig kétfázisú: normatív és működési. Vagyis a) a könyvtári szolgáltatások létrehozásának, működtetésének és kiterjesztésének ál-

talános és speciális céljait határozza meg a lehető legkülönbözőbb alternatívákban; b) stratégia létrehozása, amely biztosítja a rendelkezésre álló emberi és anyagi források hatékony és racionális felhasználását.

A tervezés folyamata

A könyvtári szolgáltatások fejlesztési tervének elkészítése során a következő feladatokat kell elvégezni: a tapasztalatok vizsgálata, a helyzet felmérése, az igények meghatározása, a pénzügyi szükséglet megállapítása, programozás, a tervezet nyilvánosságra hozása, végrehajtás és kiértékelés és pénzügyi ellátás.

A tapasztalatok vizsgálata

Nem lehet tulbecsülni olyan racionális könyvtári szolgáltatás programozásának bonyolultságát, amelynek minden lakos igényét, korra, foglalkozásra vagy műveltségi fokra való tekintet nélkül ki kell elégítenie. Minden megszerzett tapasztalatot tanulmányozni kell, mert semmi sem veszélyesebb annál, mint ha túl gyorsan próbálnak cselekedni.

A tervezőknek rendelkezniük kell a más területen tevékenykedő tervezők tapasztalatainak dokumentumaival, hogy azok sikereiből és kudarcaiból profitálhassanak. Tanulmányozni kell a szakemberek vitáit és ajánlásait. Meg kell szerezni a könyvtárosok, oktatók, szociológusok, közgazdászok stb. véleményét, összehasonlításokat kell végezni más országok könyvtári szolgáltatásaival, a kiküldött szakértők jelentéseit meg kell vizsgálni stb. A könyvtárosoknak bizonyára nem kell megmagyarázni, milyen elégtelen lehet az az intellektuális erőfeszítés, amelyet megfelelő dokumentáció nélkül végeztek.

Helyzetmegállapítás

A helyzetmegállapítás az a tervezési szakasz, amelynél a könyvtári szolgáltatások különböző szinten természetüknek, szerkezetüknek és jelenlegi helyzetüknek megfelelően elemzésre kerülnek. Bonyolult feladat, amelyet a megbízható statisztika hiánya nehezít meg.

A helyzetmegállapításnak a következőket kell magában foglalnia:

Vizsgálatok

Olvasási szokások és szintek.

A bibliográfiai források racionális felhasználására vonatkozó képesség megállapítása azoknál, akik már részesültek vagy jelenleg részesülnek rendszeres oktatásban.

Bibliográfiai források használata a tanítók és a közép- és felsőfokú iskolák diákjai körében.

A műszaki és tudományos dokumentáció felhasználása a kutatóknál, dokumentációs nehézségek, a könyvtárak által nyújtott szolgáltatások határai.

A könyvtári szolgáltatások hatékonysága.

Tanulmányok

A különböző szintű könyvtári szolgáltatások szervezete és a politikai, oktatási és akadémiai hatóságok által való elismertségük foka.

A szóbanforgó ország és más országok könyvtári szabályzata.

Kapcsolatok az egyetemi és szakkönyvtárak, a dokumentációs központok és a tájékoztató szolgáltatások között.

A könyvtárosok szakmai képzése, könyvtártudományi iskolák tanmenete, a diploma értéke.

A könyvtári technika helyzete.

Ellenőrzés

A helyzetmegállapításhoz szükség van a meglévő állapot vizsgálatára a következő szempontok szerint:

Mennyiségi szempont

Megoszlás szerinti térkép, amely megmutatja azokat a közösségeket, ahol könyvtárak vannak, továbbá a meglévő könyvtárak számát, típusait és elhelyezéseiket.

A különböző típusu könyvtárak dokumentumainak száma kategóriák szerinti bontásban.

Az egyes könyvtárakban dolgozó könyvtárosok, segédszemélyzet, adminisztrátorok és kisegítők száma, a könyvtártípusok szerint bontva.

A könyvtárlátogatók száma könyvtártípusok szerint, a földrajzi hely megjelölésével.

Az állomány évi gyarapodása, a beszerzés módja szerinti bontásban (vásárlás, ajándék, csere stb.) könyvtártípusonként.

A kölcsönzők száma és százalékaránya könyvtártípusonként.

A könyvtárépületek alapterülete könyvtártípusonként.

Butorzat és felszerelés könyvtártípusonként.

Szállítóeszközök: a használt járművek száma és típusa, beleértve a mozgókönyvtárakat is.

Minőségi szempont

Személyzet: diplomával rendelkezők, esti vagy levelező uton végzettek, külföldön tanultak száma, idegen nyelvet beszélők vagy olvasók száma; könyv-

tárban dolgozó könyvtárosok szakirodalmi munkássága. Az adatokat könyvtártípusok szerint kell táblázatokba foglalni.

Gyűjtemények: minőség a könyvtártípus viszonylatában, tartalom és tulajdonság szerint; referenz munkák; periodikus kiadványok, különösen a tudományos és műszaki vonatkozásúak.

Épületek: elhelyezés, kapacitás, megfelelőség, tisztaság, esetleges bővítések.

Butorzat és felszerelés minősége.

Sokszorosításhoz, restauráláshoz, kötészethez stb. a megfelelő berendezés minősége és mennyisége.

A válogatás, gyarapítás, katalógizálás, osztályozás és kölcsönzés munkaszervezete.

Összehangolás és könyvtárközi együttműködés.

Az általános iskolai oktatás, a felnőttoktatás, a közművelődés, szakmai és felsőfoku oktatás, valamint a kutatási igények kielégítésének foka.

Milyen mértékben igyekszik a gyarapítási eljárás olyan tájékoztatás beszerzésére, amely a gazdasági és szociális fejlődés céljaira sürgősen szükséges.

A közösségek, ifjúsági szervezetek, szülői munkaközösségek stb. érdeklődésének foka a könyvtári szolgáltatások fejlesztése és használata iránt.

Szervezeti szempontok

A hálózatba szerveződés foka.

A különböző könyvtártípusok szervezete és működése, függőségi viszonyaik.

A könyvtári szolgáltatások fejlesztése és kiterjesztése terén végzett erőfeszítések hatékonysága.

A könyvtári törvények és szabályzatok hatékonysága és alkalmazása.

Szolgálat előtti képzés, specializálódás, szolgálat alatti képzés és a könyvtári személyzet védelme.

Közvetítő szervek hatása a könyvtári szolgáltatások elősegítésében, ifjúsági mozgalmak szerepe, a közösség részvétele a könyvtári kampányokban.

Gazdasági szempontok

A könyvtári szolgáltatás számára biztosított összeg a Művelődésügyi Minisztérium, az egyetemek és intézmények költségvetéséből.

A politikai-adminisztratív szervek pénzügyi hozzájárulása a könyvtári szolgáltatások fejlesztéséhez és kiterjesztéséhez.

Egyenes adók a könyvtár támogatására: évi hozam.

Önkéntes hozzájárulások a könyvtárak létrehozásához, fejlesztéséhez és fenntartásához.

Az olvasók által fizetett illetmények.

Nemzetközi szervezetek gazdasági és műszaki segítség nagysága.

Az igények meghatározása és pénzügyi megvalósításuk

Ez a szakasz magába foglalja annak meghatározását, hogy milyen könyvtári szolgáltatások szükségesek ahhoz, hogy a társadalom igényeinek eleget tessenek, tekintetbe véve az ország gazdasági és szociális fejlődésének irányát.

Könyvtári szolgáltatásokat tervező intézet

Ez az iroda magasfokon kvalifikált személyzettel, szakembereket, segédmunkaerőket, titkárokat, kisegítő személyzetet és felszerelést igényel.

Országos könyvtárügyi intézet

Olyan országos szakintézményt kell felállítani, amely a könyvtári szolgáltatásokat tervező intézet által elkészített terveket végrehajtja, és mint az ország könyvtárainak adminisztratív és technikai központja működik. Működhet magában a Művelődésügyi Minisztériumban, a Nemzeti Könyvtárban vagy más szervezetben, amely lehetővé teszi, hogy minden szinten dolgozhasson. Az intézetet szakcsoportokra kell felbontani, hogy ellássa a könyvtárak különböző típusait. Hozzáértő technikai személyzettel kell rendelkeznie, hogy megállja a helyét a válogatás, gyarapítás, katalógizálás, osztályozás, audio-vizuális felszerelések elrendezése, azoknak terjesztése, tájékoztatási szolgáltatások megszervezése, könyvtári együttműködés, szolgáltatások ellenőrzése stb. különböző szempontjainak érvényesítése során.

A szakemberek, a segédek és a kisegítő személyzet száma, valamint a felszerelés mennyisége a helyi feltételektől és a könyvtári szolgáltatásokhoz alkalmazott szervezés módszerétől függ.

A könyvtári szolgáltatások fejlesztésének tanácsadó testülete

A tanácsadó testület, amely általános, közép- szakiskolai és egyetemi oktatás vezetőiből, kutatókból, közgazdászokból és szociológusokból áll, hasznos intellektuális és tudományos háttérrel biztosít. A könyvtárügyi intézet gondoskodik a titkársági teendőkről, így a tanácsadó testület kiadásai a testületi tagoknak kifizetendő konzultációs költségekre és a kiadványok költségeire korlátozódnak.

Nemzeti Könyvtár

A latin-amerikai könyvtári szolgáltatások tervezési szakembereinek tanácskozása a Nemzeti Könyvtár feladataként a következőket javasolta:

A nemzeti könyvtermés gyűjtése és megőrzésének biztosítása, amelyhez más forrásokon kívül megkapja azoknak a kiadványoknak példányait, amelyek a szerzői jogi törvény értelmében letétbe kerülnek. (Tulajdonképpen kötelespéldány. - Szerk.)

Gondoskodnia kell az állampolgárok és a külföldi olvasók és kutatók megfelelő és hatékony tájékoztatási szolgáltatással való ellátásáról. Ezért beszerzi a szükséges általános gyűjteményt, a referenz munkák gyűjteményét, központi katalógust készít az ország valamennyi könyvtárának állományáról, összeállítja a nemzeti bibliográfiát és e feladatai ellátásához szükséges egyéb bibliográfiákat.

Megszervezi a nemzeti és a nemzetközi kiadványcserét.

Központilag intézi a külföldi könyvtárakkal való könyvtárközi kölcsönzést.

Koordinálja a kiadványok beszerzését, beleértve a folyóiratokat is, mindazon könyvtárak között, amelyek a könyvtári szolgáltatások fejlesztésének tervéhez csatlakoztak.

Központosítja a kiadványok katalógizálását és osztályozását, és biztosítja a katalóguskártyák szétesztését.

Együttműködik, amikor ezt saját szervezete és a tervezés fejlesztése megkívánja, az iskolai és közművelődési könyvtári szolgáltatások kiterjesztésében és megjavításában.

Ennek alapján, és a helyzetmegállapítás tükrében a tervezők megállapíthatják a Nemzeti Könyvtár szükségleteit. Ezek meglehetősen különbözőek lesznek, annak megfelelően, hogy a Nemzeti Könyvtár felelős-e vagy sem a közművelődési és iskolai könyvtári szolgáltatások központi irányításáért.

Nehéz feladat az állomány, a felszerelés és a szükséges személyzet pénzügyi fedezetét felbecsülni, kivéve, ha ezt a nyújtott szolgáltatások és a potenciális felhasználók számának alapján végzi az előzőleg létrehozott normák alapján. Néhány általános adaton kívül még nincsenek érvényes normák a latin-amerikai országok számára. A tervező intézetnek önmagának kell e sz tenderdekert kidolgoznia. Az alkalmazáshoz vagy a szükséges módosításokhoz fel lehet használni olyan szabványokat, amelyeket testületek, mint például az IFLA készítettek.

*

A követelmények megtervezéséhez viszonyítási alapul szolgál: az általános-, közép- és szakiskolába beiratkozott tanulók és az írástudó felnőtt lakosság.

Közművelődési könyvtárak feladatai

Mindenki számára szabad olvasást kell biztosítani, tekintet nélkül vallásra, fajra vagy politikai felfogásra; aktív részt kell venni a közösség kulturális programjaiban; gondoskodni kell berendezésekről olyan iskolák számára, ahol nincs könyvtár, együtt kell működni a felnőtt analfabetizmus elleni küzdelemben.

A könyvtárak tervezésekor számításba kell venni a szükséges könyvek és más dokumentumok számát, a könyvtárosok és könyvtárostanítók számát, a megfelelő helyiségeket, felszerelést, szállítást, felülvizsgálatot és különféle költségeket;

számolni kell olyan tényezőkkel, mint a hírközlés, népességi eloszlás, vidéki közösségek, az egyes területek gazdasági és szociális fejlettsége, a lakosság etnográfiai összetétele stb.

Az oktatási és demográfiai statisztikák alapulvételével, az előbb említett szabványokat kell alkalmazni, hogy a felszerelésre és anyagra a szükséges összegeket meghatározhassák.

Az általános költségek növekedni fognak a könyvtári szolgáltatások növekedésével és ennek megfelelően a teljes költségvetésbe is beleszámítódnak.

Iskolai könyvtárak feladatai

Segíteniük kell az általános és középiskolák tanárait oktatási munkájukban; segíteniük kell a tanulókat iskolai oktatásuk, tanulásuk megjavításában és befejezésében; közművelődési könyvtárként működjenek ott, ahol ilyen nincs.

Egyetemi és szakkönyvtárak

Legnehezebb meghatározni az egyetemi és szakkönyvtárak, valamint a tudományos kutatói munkát szolgáló könyvtárak igényeit. Nem lehet pl. általánosságban megszabni az egyetemi oktatás és a kutatás minimális igényeinek kielégítését szolgáló dokumentumok számát és összetételét.

A latin-amerikai könyvtárosok Quito-ban megrendezett konferenciája az alábbiak szerint határozta meg e könyvtárak funkcióit.

Az egyetemi könyvtárak feladata olyan tájékoztatási szolgáltatásokról gondoskodni, amelyek az egyetemi oktatást egészében és a kutatási igényeket minimálisan kielégítik.

A szakkönyvtárak feladata az általuk kiszolgált intézményeket a szaktanulmányok és kutatásokhoz szükséges könyvtári szolgáltatásokkal ellátni.

E célok eléréséhez az egyetemi és szakkönyvtáraknak nem csak könyvekre van szükségük, hanem magas képzettségű személyzetre, megfelelő épületre és berendezésre, olyan központi szervezetre, amely a megfelelő és rendelkezésre álló források helyes használatát biztosítja, és csere útján beszerzi a hiányzó dokumentumokat.

Programozás

Amikor az országos könyvtárügyi szolgáltatások céljait, feladatait meghatározták és a helyzetmegállapításokat eivégezték, az igényeket felmérték és a költségeket megállapították, a tervező intézet előkészítheti a könyvtári szolgáltatások fejlesztési tervét, különös tekintettel a jövőbeni és jelenlegi feltételekre.

A jövő a céloktól és feladatoktól függ; a jelent a könyvtárak gazdasági és szociális fejlesztési igényei határozzák meg, valamint korlátozottan az emberi és pénzügyi források.

A feladatok nem a könyvtári tervező akaratától függenek, azt mennyiségileg a magasabb politikai és kormányzati határozatok irányítják. Latin-Amerikában korlátozza a tervezőket a gazdasági források elégtelensége és a szakképzett könyvtári személyzet majdnem teljes hiánya. Ugyanakkor az egyes országok kormányhatóságai elsőbbségi jogot biztosítanak olyan létfontosságú tényezőknél, mint az oktatás, közegészségügy, hírközlés stb.

A tervező már ismeri a jelenlegi könyvtári helyzetet: a mennyiségi és minőségi forrásokat és a szolgáltatások költségeit. Ismeri az igényeket és a ki-elégítésükhöz szükséges körülbelüli költségeket. Tudja, hogy az állami fejlesztési és beruházási keretből milyen pénzügyi támogatásra számíthat az ország könyvtárügye.

A tanulmány mintát ad a fejlesztési program elkészítéséhez. Megjegyzi, hogy ajánlatos 10 éves terveket készíteni, amelyeket 2, 3 és 5 évre lehet felosztani, tehát rövid, közép és hosszulejáratu tervekre.

A továbbiakban részletesen ismerteti a terv felépítését és az egyes fejezetek tartalmát, ami lényegében a fentebbi részletesebb fejtegetések összeállítása. A sorrendre nézve a következőket javasolja:

a/ Bevezetés: háttér és módszertan; b/ Célok, feladatok és tervek; c/ Struktúra; d/ Személyzet; e/ Törvény; f/ Könyvtári szolgáltatások szervezése; g/ Költségek.

Végrehajtás és kiértékelés

Amikor a tervet jóváhagyták, azt végre is kell hajtani. Ez az e célra felállított végrehajtó testület feladata. Minden tervnek van egy "változó jellegű horizontja", vagyis soha nem végleges, hanem a tapasztalatok alapján javítani kell rajta. Elkerülhetetlen az oktatás, kutatás és fejlesztés változó feltételeihez és igényeihez való igazodás is.

A végrehajtás folyamán a terv rövidlejáratu része adja a legsürgősebb és alapproblémákat (törvényhozás, személyzet oktatása, végrehajtó testületek létrehozása stb.). Ezeket el kell végezni annak érdekében, hogy a közép- és hosszulejáratu terv feladatait meg lehessen oldani. A kezdeti rövidlejáratu terv időszakában helyes volna néhány könyvtárat létrehozni és a központi szolgáltatások nyújtását megkísérelni, persze korlátozott mértékben. Helyes továbbá az elért megoldások megvizsgálása is.

Ez a nehéz korai periódus adminisztratív és technikai reformokat tesz szükségessé, pl. az előző könyvtári rendszer és szolgáltatások minőségi megjavítását és a személyzet újbóli képzését, hogy azok a tervben megszabott új kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni. Meg kell győzni az oktatási hatóságokat az új rendelkezések előnyeiről; adminisztratív intézkedéseket kell tenni, hogy a közép- és hosszú lejáratu terv számára az utat előkészítsük és lehetővé te-

gyük a céljaul kituzott mennyiségi és minőségi mutatók elérését.

A terv végrehajtás közbeni kiértékelése feltétlenül szükséges, hogy a tervezés hatékonyságát ellenőrizni és a szükséges módosításokat végrehajtani lehessen. Az eredményeket össze kell hasonlítani a kituzott célokkal.

Pénzügyi ellátás

Ezideig még nem készült tanulmány arra vonatkozóan, hogy Latin-Amerikában milyen százalékarányban támogatják az iskolai, közművelődési és nemzeti könyvtárakat az állami, regionális és városi költségvetésből. Ez a százalékarány azonban igen fontos minden könyvtári fejlesztési terv elkészítésénél. Kiinduló pontnak az oktatási célokra jóváhagyott költségvetés 4 százalékát lehet tekinteni.

A Mendoza-i konferencia javasolta, hogy az egyetemi költségvetés 5 százalékát használják fel könyvtári szolgáltatási célokra.

Rögzített százalékarány ártalmas lehet a jövőbeni erőfeszítésekre, hogy nagyobb összeg jóváhagyását kérjék. Ezért a 4, illetőleg 5 százalék csak viszonylagos megjelölés, amely csupán tárgyalási alapként szolgál.

Speciális adók

Ezek forrásai lehetnek egy esetleges pénzügyi segélynek. Kuba például gyönyörű Nemzeti Könyvtárát és annak felszerelését annak az egyenes adónak köszönheti, amelyet minden zsák exportált cukorra kivetettek és így rövid néhány év alatt rendelkezésre állt a szükséges pénzösszeg.

Ingyenes és fizetés ellenében történő szolgáltatások

A szolgáltatások a lehetőség szerint ingyenesek legyenek. Azonban emlékeztetni kell arra, hogy Latin-Amerikában számos közművelődési könyvtár működését baráti hozzájárulásoknak köszönheti és a beiratkozási költségek néhány egyetemen rendszerint nagyon csekély összeget jelentenek ahhoz, hogy a könyvtári szolgáltatásokat fedezzék. Az állami bevétel ezen esetleges forrásaira azonban számítani kell, különösen a terv első éveiben, amikor a könyvekbe, felszerelésbe és épületekre beruházott összegek viszonylagosan magasak.

Pénzügyi háttér a nemzeti szerveknél

A kulturális szövetségek, magán alapítványok, cégek és a szakszervezetek olyan esetleges forrásai a pénzügyi támogatásnak, amelyeket meg kell vizsgálni. A szülői munkaközösségek (amelyek számos országban támogatják az általános iskolákat) az ifjúsági szervezetek, a szakszervezetek és más társadalmi szervek támogatják a nemzeti oktatás megnövekedett kiadásait és amennyiben megfelelően ösztönzik őket, sokat tehetnek a könyvtári szolgáltatásokért is. A kiadói szövetségek is potenciális forrásai a pénzügyi támogatásnak, miután

egy pénzügyileg támogatott könyvtári szolgáltatás a legjobb gazdasági alap mindenféle kiadói üzleti tevékenységnek, (A tókiói szeminárium bizonyította be, hogy az Egyesült Királyságban kiadott gyermekkönyvek 80 százalékát, az Egyesült Államokban kiadottak kb. 90 százalékát a könyvtárak szerzik be.)

Forgalmi dugó a British Museumban

- így lehetne leginkább jellemezni azt a problémát, amellyel Nagybritannia e híres muzeuma jelenleg szinte kilátástalanul küzd. Az óriási értékeket felhalmozó muzeumban és könyvtárában lassan legnagyobb érték a férőhely lesz. Minden egyes kiállított tárgyra 9 olyan tárgy esik, amelyek dugig tömött raktárakban elásva a British Museumnak mint kulturális repositóriumnak jelentőségét erősen csökkentik.

A tárgyakkal az embereket kiszorító szerepe méginkább jelentkezik a könyvtárban, ahol több mint 9 milliós állomány mellé egy mindössze 390 férőhelyes olvasóterem járul. Be kellett vezetni a "sponsorship system" megoldást, tehát az ajánlási rendszert, ami viszont azt eredményezte, hogy a nemzeti könyvtárt a tudósokon kívül más már nem használhatja. És azok is csak nagyon nehézkesen, mert olykor két óra hosszáig is kell egy-egy könyvre várniuk. Ennek oka sem a személyzet elégtelensége vagy hanyagsága, hanem az, hogy a könyvek egy része stószolva áll, mert a köteles példányok évente mintegy 2400 folyóméter új polcot kívánnának.

A munkahelyek körül is szomorú képet nyújt a helyhiány. Az 1425 főnyi személyzet közül sokan olyan ablak nélküli lukakban dolgoznak, ahol csak ventilátor állandó járátása mellett lehet tartózkodni. Ilyen körülmények között rendezték meg - írja a Times - a centenáris kiállítást Marx Károly emlékére, aki A tőke nagy részét a British Museum olvasótermében írta, és ilyen munkahelyeken készül a 263 kötetes General Catalogue of Printed Books, amely a könyvtár 1455 és 1955 között megjelent összes nyugati nyelvű könyveit tartalmazza.

Részen a túlzsúfoltság az oka az épület elhanyagoltságának is. Nemrég olvasóinak nagy derűtségére a Times beszámolt arról, hogy kóbor macskák tömege él, szeretkezik és pusztul a muzeum alagsorának légaknáiban - és a rozsdásodó vastetőzet is őrzi helyenként még a náci bombatámadások nyomait.

Az egyre súlyosbodó problémák megoldására a muzeum immár két évtizede foglalkozik azzal a tervvel, hogy a könyvtár céljaira a tér szembenlévő oldalán telket vásárol. Ugy volt, hogy a kormány e célra mintegy 5 millió dollárnyi összeget engedélyez. (A közelmult szerzeményei között szerepel egy 1 millió dolláros kártyagyűjtemény!) Ez év novemberében azonban a művelődésügyi miniszter, Patrick Gordon Walker bejelentette, hogy a kormány elejti ezt a tervet. Helyette inkább azt indítványozta, hogy a muzeum felesleges kincseit és könyveit adja át más, több férőhellyel rendelkező intézményeknek.

A közvélemény élesen szembeállt ezzel az elgondolással, s a tudós világ is szinte egyértelműen ellene foglalt állást. A nemzeti könyvtár - írta a Sunday Times - talán legkifejezőbb szimbóluma az angol kultúrának. A kultuszminiszter - tették hozzá mások - ezzel az erővel akár a Westminster apát-ság lebontását is indítványozhatta volna.

A muzeum igazgatója bejelentette, hogy tovább is harcol az eredeti elgondolás keresztülviteléért - de jelenleg az emberi kultúra egyik legnagyobb gyűjtőhelyére felstószolt könyvek nehezítik meg a bejutást.

KELECSÉNYI Gábor